8. SINIF • TÜRKÇE | Çalışma Föyü · Boşluklu

CÜMLE TÜRLERİ

Okul: ..... Öğretmen: .....
Öğrenci: ..... Sınıf / No: ..... / .....

01 KONU ANLATIMI

Çözümlü örnek

"Ece geldi." ve "Ece gelince toplantı başladı." cümlelerini karşılaştır. Her iki cümlede de yalnız bir yüklem yazılıdır.

İncelenen bölüm geldi · gelince · başladı

1. Belirle
Cümlelerin yüklemlerini bul.

2. İncele
İkinci örnekteki gelince sözünün çekimli yüklem olmadığını göster.

3. Sonuca ulaş
İlki tek yüklemli, ikincisi fiilimsi bulunan cümledir.

1. CÜMLE TÜRLERİ

13 alt konu

1.1 Temel Kavramlar ve Sınıflandırma

A. Yüklemin türüne göre

- Yüklemi çekimli fiil olanlar fiil cümlesi; yüklemi isim soylu sözcük olanlar isim cümlesidir.
- Ek fiil bir ismi yüklem yapabilir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

"Yağmur başladı." fiil; "Hava serin." isim cümlesidir.

AYIRT ETME İPUCU

"Güzel koştu." cümlesinde "güzel" sıfat kökenli olsa da yüklem fiildir.

Cümle Türleri: adım adım uygulama

01 Yüklemi ve türünü belirle: isim mi, fiil mi?

02 Yüklemin sonda olup olmadığını ve yargının anlamını incele.

03 Birden çok yargı veya fiilimsi taşıyan yapıyı yapısına göre değerlendir.

B. Yüklemin yerine göre

- Yüklemi sonda olan cümle kurallı, sonda olmayan cümle devrik olarak adlandırılır.
- Türkçede şiir ve konuşmada devrik yapı anlatım tercihi olabilir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Ben kitabı okudum.” kurallı; “Okudum ben kitabı.” devriktir.

AYIRT ETME İPUCU

Devrik cümle otomatik anlatım bozukluğu değildir.

C. Anlamına göre

- Olumlu, olumsuz, soru ve ünlem cümleleri anlam/amaç bakımından ayrılır.
- Biçimsel olumsuzlukla anlamca olumluluk bazen farklı olabilir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Hiç fena değil.” biçimce olumsuz görünse de olumlu değerlendirme taşıyabilir. “Böyle fırsat kaçar mı!” sözünde soru biçimi güçlü retorik etki yaratır.

AYIRT ETME İPUCU

Soru işareti her zaman gerçekten bilgi isteme anlamı taşımaz.

D. Tek yüklemli cümle

- Tek yüklemi olan ve fiilimsi bulunmayan cümledir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Ece güldü.”

E. Fiilimsi bulunan cümle

- Yüklemin yanında bir veya daha çok fiilimsi bulunan cümledir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Gülerek içeri girdi.”

F. Birden çok yüklemli cümle

- Birden fazla yüklemin virgül veya noktalı virgülle sıralandığı cümledir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Kapı açıldı, Ece içeri girdi.”

G. Bağlaçlı cümle

- Yargıları bir bağlaçla birbirine bağlar.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Ece geldi ama fazla kalmadı.”

1.2 Cümleleri Görevlerine Göre İnceleme

A. İsim cümlesi

- Yüklemi isim veya isim görevindeki bir söz olan cümledir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Hava serindi.” Yüklem serindi.

B. Fiil cümlesi

- Yüklemi çekimli fiil olan cümledir.
- Yüklemin yeri değişse de yüklemin türü değişmez.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Yağmur başladı.” ve “Başladı yağmur.” cümlelerinde yüklem “başladı”dır. İkisi de fiil cümlesidir.

C. Kurallı cümle

- Yüklemi sonda olan cümledir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Ece eve geldi.”

D. Devrik cümle

- Yüklemi sonda olmayan cümledir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Eve geldi Ece.”

E. Eksiltili cümle

- Yüklemi söylenmeyen ve anlamı okuyana bırakılan cümledir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Bahçede rengârenk çiçekler...”

F. Cümlede Birden Çok Yargıyı Belirleme

- Bir cümlede temel yüklem dışında fiilimsi veya başka yargı kuran birim bulunabilir.
- Ancak 8. sınıfta çözümleme, öğretim programının sınırlamalarıyla yürütülmeli; her karmaşık yapı için ileri düzey tür ezberletilmemelidir.

Nasıl bulunur? / Nasıl uygulanır?

1. Temel yüklemi bul.
2. Varsa fiilimsi grubunun temel yargıyla ilişkisini göster.
3. Anlamı koruyan kısa bir açıklama yaz.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

"Gülümseyerek sınıfa giren öğrenci yerine oturdu." cümlesinde "oturdu" temel yüklemdir; "gülümseyerek" zarf-fiil, "giren" sıfat-fiil görevindedir.

AYIRT ETME İPUCU

Fiilimsi ekini bulmak, her zaman tek başına bütün cümle yapısını açıklamaz.

02 ETKİNLİKLER VE PEKİŞTİRME

UYGULAMA 1 **Cümle üzerinde uygulama**

"Geliyorum.", "Geldin mi?", "Gelsen!" cümlelerini anlamlarına göre ayırınız.

TEST 1 **Çoktan seçmeli pekiştirme**

Hangisi devrik cümledir?

A) Haber sonunda geldi.

B) Sonunda beklenen haber geldi.

C) Geldi sonunda beklenen haber.

D) Beklenen haber sonunda geldi.

DOĞRU / YANLIŞ **Doğru–Yanlış | Yanlışı düzelt, kanıtını göster**

Her ifadeyi D veya Y olarak işaretleyiniz. Yanlış olanı sadece "yanlış" demekle bırakmayınız: altına doğru kuralı yazınız ve bir örnekle kanıtlayınız.

1 Yüklemi sonda olan cümle kurallı, sonda olmayan cümle devrik olarak adlandırılır. Türkçede şiir ve konuşmada devrik yapı anlatım tercihi olabilir. ☐ D ☐ Y

Yanlışsa düzeltme / kanıt: .....

2 Yüklemi çekimli fiil olanlar fiil cümlesi; yüklemi isim soylu sözcük olanlar isim cümlesidir. Ek fiil bir ismi yüklem yapabilir. ☐ D ☐ Y

Yanlışsa düzeltme / kanıt: .....

3 Olumlu, olumsuz, soru ve ünlem cümleleri anlam/amaç bakımından ayrılır. Biçimsel olumsuzlukla anlamca olumluluk bazen farklı olabilir. ☐ D ☐ Y

Yanlışsa düzeltme / kanıt: .....

4 "Kitapları masaya koydum." cümlesi, yüklemin türüne göre isim cümlesidir. ☐ D ☐ Y

Yanlışsa düzeltme / kanıt: .....

EŞLEŞTİRME **Eşleştirme | Kavramdan kanıta git**

Soldaki kavramları sağdaki açıklama veya örneklerle eşleştiriniz. Ardından seçtiğiniz iki eşleştirme için birer cümlelik gerekçe yazınız. Bir kavramı bir kez kullanınız.

KAVRAMLAR	AÇIKLAMA / ÖRNEKLER
1 Yüklemin türüne göre	A "Hiç fena değil." biçimce olumsuz görünse de olumlu değerlendirme taşıyabilir. "Böyle fırsat kaçar mı!" sözünde soru biçimi güçlü retorik etki yaratır.
2 Yüklemin yerine göre	B "Gülümseyerek içeri girdi." cümlesinde zarf-fiil yancümleciği vardır. "Kapıyı açtı, içeri girdi." sıralı yargılar taşır.
3 Anlamına göre	C "Yağmur başladı." fiil; "Hava serin." isim cümlesidir.
4 Yapısına göre	D "Ben kitabı okudum." kurallı; "Okudum ben kitabı." devriktir.

EŞLEŞTİRMELERİM

1 → ___ 2 → ___ 3 → ___ 4 → ___

BAĞLAMLI BOŞLUK DOLDURMA **Metin içi boşluk doldurma | Kanıtı metinde ara**

Aşağıdaki konuya özgü açıklamalardaki boşlukları sözcük havuzundan yararlanarak tamamlayınız. Ardından en az iki satırda neden o kavramı seçtiğinizi yazınız.

Sözcük havuzu fiilimsi · isim · sonda · ünlem

1) Yüklemi çekimli fiil olanlar fiil cümlesi; yüklemi _____ soylu sözcük olanlar isim cümlesidir. Ek fiil bir ismi yüklem yapabilir.
2) Yüklemi _____ olan cümle kurallı, sonda olmayan cümle devrik olarak adlandırılır. Türkçede şiir ve konuşmada devrik yapı anlatım tercihi olabilir.
3) Olumlu, olumsuz, soru ve _____ cümleleri anlam/amaç bakımından ayrılır. Biçimsel olumsuzlukla anlamca olumluluk bazen farklı olabilir.
4) Cümlenin yapısı incelenirken yüklemin ve _____/yan cümle ilişkilerinin sayısı değerlendirilir. Birleşik ve sıralı cümle sınıflandırmalarında dil bilgisi kaynaklarının yaklaşımları farklılaşabilir.

İki seçimin gerekçesi:

YAZMA ATÖLYESİ **Yazma atölyesi | Üret, göster, gerekçelendir**

Bir arkadaşınızın "Cümle Türleri" konusunda yaptığı üç karışıklığı açıklamak üzere 7–9 cümlelik örnekli bir açıklama yazınız. Metninizde "Yüklemin türüne göre", "Yüklemin yerine göre" ve "Anlamına göre" ile ilgili en az birer somut örnek gösteriniz. Sonuna iki cümlelik bir karşılaştırma ve karşılaştırmayı destekleyen kanıt ekleyiniz.

Yazmadan önce kontrol et:

- "Yüklemin türüne göre" ile ilgili örneğinizin neden doğru olduğunu gösteriniz.
- "Yüklemin yerine göre" açısından bir farklı kullanım veya karşı örnek ekleyiniz.
- Örneklerin bulunduğu sözcükleri ya da bölümleri işaretleyiniz.
- Yazınızı anlam, yazım ve noktalama bakımından gözden geçiriniz.

Metnim / çözümüm:

03 YORUMLAMA VE UYGULAMA SORULARI

SINAV SORUSU 1 **Karşılaştırmalı yorum**

"Yarın görüşeceğiz." cümlesi yüklemin türüne ve yerine göre hangi türdedir?

SINAV SORUSU 2 **Cümleyi üç ölçüte göre incele**

"Yarın seni arayacağım." cümlesini yüklemin türü, anlamı ve yüklemin yerine göre sınıflandırınız.

SINAV SORUSU 3 **Kanıta dayalı karşılaştırma: Yüklemin türüne göre**

"Cümle Türleri" konusunda "Yüklemin türüne göre" alt başlığındaki örneği inceleyiniz. Örneğin hangi kuralı gösterdiğini, karar vermenizi sağlayan sözcük veya eki işaretleyerek açıklayınız. Ardından aynı kuralı gösteren fakat farklı sözcükler kullanan yeni bir cümle üretiniz; hangi durumda kuralın artık geçerli olmayacağını da bir karşı örnekle gösteriniz.